

تربیت فرزندان با تاکید بر شبکه های فیس بوکی

ایرج بهزادی^۱، حکیمه موسوی^۲

۱- دکترای تاریخ باستان، دبیر آموزش و پرورش (مدرس درس روانشناسی)، نویسنده i.behzadi1573@gmail.com

۲- کارشناس ارشد ریاضی، دبیر آموزش و پرورش، h.moosavi2012@yahoo.com

چکیده

هدف اصلی این پژوهش بررسی شیوه های تربیت فرزند با تاکید بر شبکه های فیس بوکی و مجازی می باشد منظور از شبکه های فیس بوکی در این مقاله به زعم نویسنده، تمامی فضاهای اجتماعی مجازی را شامل می شود و اگر نامی از هر فضای مجازی ذکر می شود، در واقع تلقی آن، زیرمجموعه ای از فضای فیس بوکیست. در حال حاضر فیس بوک بزرگترین شبکه اجتماعی مجازی دنیا با ۲ میلیارد کاربر فعال است. فیس بوک در واقع ابر مرد تمامی فضاهای مجازی جهانیست و در واقع وقتی نامی از یک فضای مجازی برده می شود، آن فضا زیر مجموعه ای از یک فضای فیس بوکیست. با توجه به تغییرات صورت گرفته و رشد تکنولوژی، امروزه شاهد پیدایش رقبای جدی در کنار خانواده نظیر رسانه های ارتباط جمعی در امر جامعه پذیری افراد هستیم. در بین رسانه های متنوع و نوین می توان از شبکه های اجتماعی به عنوان یکی از پرکاربردترین ابزار ارتباطی در ایران و نیز سراسر دنیا یاد کرد که امکان ارتباط دوسویه بین کاربران را نیز فراهم کرده است و امروزه نقش مهمی در زندگی افراد بازی می نماید. برای انجام این مطالعه از طریق استنادی به بررسی مبانی نظری و ادبیات پژوهش موجود پیرامون موضوع تحقیق پرداخته شده است. یافته ها در این مقاله نشان می دهد، پس از طرح مراحل شاخص های عمده اعصار گوناگون مدیریتی، جایگاه خانواده به عنوان مهمترین واحد اجتماعی، تعریف، ویژگی ها و کارکرد شبکه های اجتماعی، ظهور اینترنت، رشد و گسترش فراگیر شبکه های اجتماعی مجازی و طرح آنها در قالب فرصت ها و تهدیدها به آسیب های نو پدید ناشی از اینترنت و فضای مجازی پرداخته شده است. والدین چندان با اینترنت و فضای مجازی آشنایی ندارند و فرزندان آنها که استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی و عضویت در آنها مورد علاقه شان بوده و در بین نوجوانان و جوانان رو به افزایش می باشد، اغلب از خطرات آن آگاه نیستند.

کلید واژه ها: خانواده، اینترنت، روش های تربیت فرزند، فضای فیس بوکی و مجازی،

مقدمه

خانواده نخستین و بنیادی ترین پایه گذار شخصیت، ارزش ها و معیارهای فکری افراد است که ابتدای سرنوشت، سبک و شیوه زندگی آینده آنها به حساب می آید و اخلاق، صمیمیت و سلامت روانی هر شخصی تا حدود بسیاری وابسته به آن است. سنگ بنای ساختن یک جامعه سالم، پویا و خلاق در تربیت افرادی سالم و کارآمد است، این افراد نیز حاصل بارآوری و آماده سازی خانواده هایی است که خود با دشواری هایی مواجه نباشند که در این صورت بستر و زمینه لازم برای رشد و شکوفایی فرزندان شان را فراهم خواهند نمود. اما زمانی که کارکردهای سیستم خانواده دچار اختلال گردد، از انجام چنین وظیفه بس خطیری باز خواهد ماند. برخی از جامعه شناسان بروز این اختلال را ناشی از صنعتی شدن جوامع می پندارند. این فرآیند علاوه بر اینکه می تواند نهاد خانواده را از لحاظ ساختاری دچار استحاله نماید، بلکه کارکردهای آن را نیز دست خوش تغییر قرار می دهد. بی تردید با وقوع انقلاب صنعتی در غرب و گسترش پیامدهای اقتصاد سرمایه داری در جوامع غربی و به دنبال آن تغییرات سریع و گسترده در عرصه های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی چهره جهان به طرز چشمگیری دگرگون شده است. از میان متغیرهای گوناگونی که در این سیل شتابان تغییرات دچار استحاله گردید، سبک های تربیت فرزند والدین بود. تربیت فرزند فعالیت پیچیده ای شامل روش ها و رفتارهای ویژه است که به طور مجزا و یا در تعامل با یکدیگر بر رشد کودک تأثیر می گذارد. در واقع پایه و اساس شیوه تربیت فرزند مبین تلاش های والدین برای کنترل و اجتماعی کردن کودکان شان است.

در جوامعی که سنت، رفتارهای اجتماعی اعضای آن را تنظیم می کند، الگوی تربیت استبدادی، الگوی تربیتی غالب است. اما در جوامع صنعتی الگوهای تربیتی متنوعی مشاهده می شود. با استناد به تئوری ها و تحقیقات صورت گرفته، خانواده های سنتی از طریق فرآیند جامعه پذیری، ارزش ها و هنجارهای مورد نظر خود و نیز مورد تأیید جامعه را به فرزندان انتقال می دهند که عبارتند از: ایمان و پای بندی مذهبی و انسجام اجتماعی. اما حضور در شبکه های اجتماعی ممکن است هنجارها و ارزش های که مورد تأیید جامعه نیستند را نیز به فرزندان انتقال دهند که

مهمترین آنها عبارتند از: مادی‌گرایی، فردگرایی، آزادی‌های نامحدود و زیر سؤال بردن ارزش‌های فرهنگی حاکم بر جامعه خودی. مخالفان حضور در شبکه‌های اجتماعی عمدتاً بر برخی از آثار منفی این شبکه‌ها بر الگوهای رفتاری خانواده‌ها نظیر افزایش خیانت‌های همسران به یکدیگر، افزایش طلاق، گسترش فساد اخلاقی و بی‌بند و باری ناشی از روابط غیر اخلاقی، یا حتی مشغول شدن فرزندان با این شبکه‌ها و افت عملکرد درسی آنها، جایگزینی ارتباطات بین‌اعضای خانواده با ارتباطات در فضای مجازی و ... اشاره می‌کنند.

یکی از ابعاد ارتباطات خانوادگی که به خاطر حضور در شبکه‌های اجتماعی با چالش مواجه شده است، سبک تربیتی فرزندان است. ایجاد فضای آزادی مطلق برای فرزندان بدون نظارت پدر و مادر در برخی از موارد ره آورد این شبکه‌ها است. اما موافقان حضور در شبکه‌های اجتماعی بر این اعتقادند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی روشی مفید برای کسب آگاهی بیشتر افراد از پدیده‌های علمی و فرهنگی در جهانی است که تا حد یک دهکده کوچک تر شده است. طرفداران استفاده از این رسانه‌ها بر این باورند که ارتباط و دریافت اطلاعات حق هر انسانی می‌باشد و جلوگیری از جریان آزاد اطلاعات و یا ممانعت افراد از کسب اخبار، بی‌مورد و مخدوش کننده آزادی‌های فردی افراد محسوب می‌شود. ما در این مقاله به دنبال این هستیم بدانیم که:

۱. استفاده بهینه از شبکه‌های فیس بوکی، به واسطه‌ی تعامل خانواده‌ها، چه تاثیری بر سبک‌های تربیت فرزند گذاشته است؟

۲. آیا مصالحه خانواده‌ها با فضاهای فیس بوکی، تاثیری بر سبک‌های تربیت فرزند داشته است؟

پیشینه پژوهش

یوسفی فرید (۱۳۸۶) در تحقیقی با عنوان ارتباط سبک تربیت فرزند والدین با مهارت‌های اجتماعی و جنبه‌هایی از خودپنداره دانش‌آموزان دبیرستانی، به این نتیجه دست یافت که در فرهنگ ایرانی، ادراک از خانواده به عنوان قاطع و/یا مستبد، پیش‌بینی کننده رفتارهای غیر اجتماعی، پرخاشگری و رفتارهای تکانشی افراد؛ و ادراک از خانواده به عنوان صمیمی و حمایت‌کننده، پیش‌بینی کننده تمامی جنبه‌های خود - پنداره دانش‌آموزان است. نتایج با توجه به یافته‌های حاصل از مطالعات بین فرهنگی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

نوروزی، سهراب، اسدی، آلیس (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان بررسی رابطه شیوه‌های تربیت فرزند والدین با سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان، نشان دادند که بین شیوه تربیت فرزند دمکراتیک با سازگاری اجتماعی فرزندان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد و هرچه شیوه تربیت فرزند والدین مبتنی بر اصول دموکراتیک و عقلانی باشد فرزندان آنها از سازگاری اجتماعی بیشتری برخوردار هستند. بین شیوه تربیت فرزند سهل‌گیرانه و شیوه فرزند پروری مستبدانه با سازگاری اجتماعی فرزندان رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد بدین معنا خانواده‌های که در تربیت فرزندان خود از یکی از شیوه‌های مستبدانه یا سهل‌گیرانه استفاده می‌کنند، فرزندان آنها از سازگاری اجتماعی کمتری برخوردار هستند، همچنین بین میزان سازگاری اجتماعی دختران و پسران تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. لذا شیوه‌های تربیت و چگونگی بارآوردن فرزندان در دوران کودکی بسیار حائز اهمیت بوده و سازگاری اجتماعی نوجوانان و جوانان بستگی به شیوه تربیت فرزند آنان در دوران کودکی دارد، بنا بر این آموزش خانواده‌ها در چگونگی برقراری ارتباط با فرزندان ضروری و دارای اهمیت می‌باشد که در مدارس باید توسط مدرسان آموزش خانواده و انجمن‌های اولیاء و مربیان مورد توجه خاص قرار گیرد. در تحقیق دیگری که توسط همتی و شکاری (۱۳۹۴) صورت گرفت با عنوان سبک‌های فرزند پروری در ارتباط با جهانی شدن، یافته‌های این پژوهش نشان داد که بین جهانی شدن زندگی امروزی و سبک‌های تربیت فرزند رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. در بین مقالاتی که تا کنون به جهت بررسی پیشینه موضوع مورد مطالعه قرار گرفت، مقاله‌ای که بخواهد به صورت مستقیم شیوه‌های تربیت فرزند را با تأکید بر شبکه‌های اجتماعی مجازی را مورد تحقیق قرار دهد، وجود نداشته است بنابراین موضوع تحقیق نو می‌باشد.

روش پژوهش:

برای انجام این مطالعه از طریق استنادی به بررسی مبانی نظری و ادبیات پژوهش موجود پیرامون موضوع تحقیق پرداخته شده است.

چهار چوب پژوهش

خانواده اولین و مهم‌ترین بافت اجتماعی را برای رشد فرد فراهم می‌سازد. اصطلاح تربیت فرزند از ریشه پاریو (pario) به معنی "زندگی بخش" گرفته شده است. منظور از سبک‌های تربیت فرزند، روش‌هایی است که والدین برای تربیت فرزندان خود بکار می‌گیرند و بیانگر نگرش‌هایی است که آنها نسبت به فرزندان خود دارند و همچنین شامل معیارها و قوانینی است که برای فرزندان خویش وضع می‌کنند. در عین حال رفتارهای تربیت فرزند به واسطه فرهنگ، نژاد و گروه‌های اقتصادی تغییر می‌کند. روش‌هایی که والدین در تربیت فرزندان خود به کار می‌گیرند، نقشی اساسی در تأمین سلامت روانی فرزندان آنها خواهد داشت بطوریکه اکثر مشکلات رفتاری کودکان منعکس کننده شرایط پیچیده بین فردی اعضای

خانواده بویژه والدین می باشد. به عبارت دیگر وجود مشکلات رفتاری کودک به منزله روابط معیوب اعضای خانواده با یکدیگر است و با روش‌های تربیتی نادرست والدین و تعاملات در زمینه سبک‌های تربیت فرزند نظریات متعددی ارائه شده است. ما در اینجا به دو نظریه بامریند و شفر اشاره خواهیم کرد.

نظریه بامریند

در اوایل دهه ۱۹۶۰ دایانا بامریند پژوهشی را با استفاده از مشاهده طبیعی، مصاحبه با والدین و سایر شیوه‌های پژوهش بر بیش از ۱۰۰ کودک سن مدرسه اجرا کرد. یافته‌ها سه ویژگی را آشکار ساخت:

پذیرش و روابط نزدیک - کنترل - استقلال فرزند

بنابراین چهار سبک تربیت فرزند بدست آمد که در هر یک از این ویژگیها با هم تفاوت دارند.

۱- تربیت فرزند به سبک اقتدارگرایی

این روش موفق‌ترین روش تربیت فرزند است که پذیرش و روابط نزدیک، روش‌های کنترل سازگارانه و استقلال دادن مناسب را شامل می‌شود. والدین مقتدر، صمیمی و دلسوز و نسبت به نیازهای کودک حساس هستند. آنها قاطع هستند اما دخالت‌گر و محدود کننده نیستند. شیوه‌های انضباطی آنها بجای تنبیهی بودن حمایت کننده است. این والدین قوانین و رهنمودهایی پی‌ریزی می‌کنند که فرزندان آنها چنان بار می‌آیند که از آنها پیروی کنند و اغلب برای مطیع سازی از استدلال و منطق بهره می‌جویند و به منظور توافق با کودک با او گفت‌وگو می‌کنند. از رفتارهای نامطلوب نمی‌ترسند و تاب مقاومت در برابر عصبانیت کودک را دارند و به تلاش‌های کودک در جهت جلب حمایت و توجه پاسخ می‌دهند و از تقویت‌های مثبت بیشتری استفاده می‌کنند. این والدین در بعد محبت نیز عملکرد خوبی دارند و در ابراز محبت و علاقه و مهربانی دریغ نمی‌ورزند. آنها حقوق ویژه خود را به عنوان یک بزرگسال می‌شناسند و به علایق فردی و ویژگی‌های خاص کودک خود نیز آگاهی دارند. در کل این والدین در عین گرم و صمیمی بودن با فرزند خود، کنترل کننده و مقتدر هستند. این شیوه به فرزندان کمک می‌کند تا با هنجارهای اجتماعی بهتر سازگار شوند.

۲- تربیت فرزند به شیوه استبدادی

این روش از نظر پذیرش و روابط نزدیک پایین، از نظر کنترل اجباری بالا و از نظر استقلال دادن پایین است. والدین مستبد، سرد و طرد کننده هستند. نمایش قدرت والدین اولین عاملی است که این شیوه را از دیگر شیوه‌ها متمایز می‌سازد. در این سبک فرزندان چنین بار آورده می‌شوند که از قوانین سختگیرانه‌ای که بوسیله والدین بوجود می‌آید پیروی کنند. نتیجه شکست در پیروی از چنین قوانینی معمولاً تنبیه و اعمال زور است و برای کنترل کودکان خود از شیوه‌های ایجاد ترس استفاده می‌کنند. والدین مستبد معمولاً نمی‌توانند دلیلی که پشت این قوانین است را توضیح دهند. اگر از آنها خواسته شود که علت را توضیح دهند ممکن است به سادگی پاسخ دهند "چونکه من اینچنین گفتم". این والدین خواسته‌های زیادی دارند اما در قبال فرزندان‌شان پاسخده نیستند. این والدین انتظار دارند فرمان‌های آنها بدون چون و چرا اطاعت شود. والدین در شیوه استبدادی کمترین مهرورزی و محبت را از خود نشان می‌دهند.

۳- تربیت فرزند به سبک تسهیل‌گرایی

در این سبک، والدین مهرورز و پذیرا هستند ولی متوقع نیستند، کنترل کمی بر رفتار فرزندان خود اعمال می‌کنند و به آنها اجازه می‌دهند در هر سنی که باشند خودشان تصمیم‌گیری کنند، حتی وقتی که هنوز قادر به انجام آن نیستند. خانواده این والدین نسبتاً آشفته است. فعالیت خانواده، نامنظم و اعمال مقررات، اهمال کارانه است. والدین سهل‌انگار در عین آنکه به ظاهر نسبت به کودکان خود حساس هستند، اما توقع چندانی از آنها ندارند. این والدین بسیار بندرت به فرزندان خود اطلاعات صحیح یا توضیحات دقیق ارائه می‌دهند. آنها از روش‌های احساس گناه و انحراف استفاده می‌کنند. این والدین همچنین در بیشتر موارد در مواجهه با بهانه‌جویی و شکایت کودک، سر تسلیم فرود می‌آورند. این والدین به ندرت به فرزندان انضباط می‌دهند با فرزندان ارتباط برقرار می‌کنند، و معمولاً بجای یک والد جایگاه یک دوست را دارند.

۴- تربیت فرزند بی‌اعتنا

در این روش، پذیرش و روابط پایین، کنترل کم و بی تفاوتی کلی نسبت به استقلال دادن وجود دارد. این والدین اغلب از لحاظ هیجانی جدا و افسرده هستند و وقت و انرژی کمی برای فرزندان صرف می‌کنند. در حالی که این والدین نیازهای پایه‌ای فرزندان را برآورده می‌کنند اما عموماً از زندگی فرزندان‌شان گسسته هستند. در موارد افراطی حتی ممکن است فرزندان خود را طرد یا در رفع نیازهای آنها اهمال کند.

الگوی شفر

شفر با مطرح کردن ابعاد گرمی، سردی و آزادی، کنترل، یک الگوی فرضی در مورد روابط والدین- کودک ارائه داد و آن را به چهار دسته تقسیم می‌کند:

۱- والدین با محبت و آزاد گذارنده

این والدین کسانی هستند که معمولاً به عنوان والدین نمونه شناخته می‌شوند. کودکان آنها دارای استقلال بوده و رفتار اجتماعی مناسبی دارند. محبت و گرمی توأم با آزادی موجب می‌شود به علت داشتن فضای مناسب برای برون‌ریزی هیجانی و عدم وجود پاسخهای نامناسب از سوی والدین، حالت‌های پرخاشگری در کودکان چنین خانواده‌هایی دیده نشود.

۲- والدین با محبت و شیوه محدود

گاهی محبت والدین محدودیتهایی را به دنبال دارد. این والدین فرصت کسب تجربه و یادگیری را از کودکان سلب می‌کنند. آنها با محبت افراطی، آزادی لازم را از کودکان خود سلب می‌کنند.

۳- والدین متخاصم و شیوه محدود

رفتارهای خصومت‌آمیز این نوع والدین که بیشتر بر اصل تنبیه استوار است به همراه سخت‌گیری و محدودیت شدیدی که نسبت به فرزندان نشان اعمال می‌کنند، موجب ایجاد احساس خصومت شدید در فرزندان آنها می‌شود. از سویی عدم اجازه به کودک در ظاهر ساختن این احساس موجب عصبانیت در کودک می‌شود.

۴- والدین متخاصم و شیوه آزادی

تفاوت این کودکان با گروه قبلی در این است که همراه شدن عامل خصومت با عامل آزادی موجب ایجاد رفتارهای پرخاشگرانه به شدیدترین حالت در این کودکان می‌گردد. نتایج برخی مطالعات نشان داده است که والدین کودکان بزهکار این الگو را از خود نشان می‌دهند.

خانواده

خانواده پایه‌ی بنیادین اجتماع، سلول سازنده‌ی زندگی انسان، خشت بنای جامعه، کانون اصلی حفظ سنت‌ها، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی است و شالوده‌ی استوار پیوندهای اجتماعی و روابط خویشاوندی و کانونی برای بروز و ظهور عواطف انسانی و پرورش اجتماعی است. خانواده واحدی است که براساس ازدواج پدید می‌آید و از آغاز پیدایی خود، همچون حریمی امن، زندگی انسان را در بر گرفته و موج تازه‌ای در درون شبکه‌ی خویشاوندی ایجا می‌کند که شمار زیادتری از خویشاوندان را نیز به هم پیوند می‌دهد. آنچه در خانواده از اهمیت برخوردار است، توجه به ارزش‌ها به ویژه ارزش‌های خانوادگی و اجتماعی است.

شبکه مجازی اینترنت

اینترنت به نحو آشکار به زیرساخت‌های تکنولوژیک کامپیوترهای شبکه‌ای اشاره دارد که ارتباطات دیجیتالی را در سطح دنیا ممکن می‌سازند. اینترنت سیستمی جهانی از شبکه‌هایی از کامپیوترهای به هم پیوسته است که از پروتکل اینترنتی استاندارد (TCP/IP) برای خدمت رسانی به میلیاردها کاربر در سراسر جهان استفاده می‌کند.

اینترنت شبکه‌ای است که از میلیون‌ها شبکه محلی یا سراسری مخفی، عمومی، دانشگاهی، تجاری و دولتی تشکیل شده است که توسط تکنولوژی‌های الکترونیکی، بی‌سیم و نوری به یکدیگر متصل شده‌اند. اینترنت محدوده وسیعی از منابع اطلاعاتی و سرویس‌ها نظیر صفحات به هم گره خورده اینترنتی در شبکه جهانی وب ۲۶ و یا ایمیل‌های الکترونیکی را در خود جای داده است.

شبکه‌های اجتماعی

یکی از مهمترین رسانه‌های اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی است. شبکه اجتماعی مجازی زنجیره‌ای از ارتباطات و گروه‌های شبکه اجتماعی یا حضور غیر فیزیکی افراد در یک محل مجازی است. شبکه‌های اجتماعی به مثابه راه‌های مختلفی می‌مانند که مردم در زمان عبور از آن می‌توانند در مورد مسائل مختلف باهم صحبت کنند، اطلاعات عمومی یا خصوصی خود را در قالب‌های مختلف اعم از عکس، ویدئو، واژه‌ها، دست نوشته و ... با فرد خاص یا گروه خاصی به نمایش و اشتراک بگذارند. اخیراً بحث ارتباط شبکه‌های اجتماعی با آموزش مورد توجه متخصصین و کارشناسان آموزش الکترونیکی قرار گرفته است.

فضای مجازی

فضای سایبر به مجموعه‌هایی از ارتباطات درونی انسان‌ها از طریق کامپیوتر و وسایل مخابراتی بدون در نظر گرفتن جغرافیای فیزیکی گفته می‌شود. یک سیستم آنلاین، نمونه‌ای از فضای سایبر است که کاربران آن می‌توانند از طریق ایمیل با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. فضای مجازی، مکان‌های مجازی هستند که در آنها افراد با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند و این ارتباط توسط فناوری‌های اینترنتی ممکن شده است. به بیان دیگر، فضای

سایبر یا مجازی محیط الکترونیکی واقعی است که ارتباطات انسانی به شیوه‌ای سریع، فراتر از مرزهای جغرافیایی و با ابزار خاص خود در آن زنده و مستقیم روی می‌دهد.

ویژگی‌های فضای سایبری (شبکه‌های اجتماعی مجازی)

۱- جهانی بودن: از ویژگی‌های منحصر به فردی که فضای سایبر را از دیگر رسانه‌ها ممتاز می‌سازد، جهانی بودن آن است. هر فردی در دو نقطه از جهان می‌تواند از طریق آن به آسانی به جدیدترین اطلاعات دست یابد. مرزهای جغرافیایی تاکنون نتوانسته از گسترش روزافزون فضای سایبر جلوگیری کند. از این رو، هر نوع فیلتر و مرزبندی در برابر آن بسیار دشوار می‌نماید.

۲- دسترسی آسان: چنانچه بخواهید به آخرین مقاله، کتاب و یا خبری که در زمینه تخصصی در سطح جهان منتشر شده، دست یابید، ساده‌ترین و سریع‌ترین راه استفاده از فضای سایبر است.

۳- جذابیت: رسانه‌ها از فیلم، عکس، متن و یا هر هنر دیگری برای جذاب کردن خویش استفاده می‌کنند و این ابزارها در فضای سایبر قابل دستیابی است به ویژه آنگاه که هیچ نظارت و فیلتری توان محدود کردنش را نداشته باشد. از ویژگی‌های منحصر به فردی که در تنوع و جذابیت فضای سایبر تأثیر بسزایی دارد، مشتری محوری محض است. در متون نوشتاری ارتباطی تنگاتنگ میان خوانندگان و نویسندگان وجود دارد که خواننده به راحتی می‌تواند نظر خود را با شخص نویسنده در میان بگذارد. از سوی دیگر، امکان نظر سنجی و ارزیابی در این فضا بسیار آسان‌تر و روزآمدتر است و این توانایی را به داده پردازان، فروشندگان و عرضه کنندگان محصولات اینترنتی می‌دهد که از آخرین خواسته‌های مشتریان و مخاطبان خود مطلع گردند.

۴- آزادی اطلاعات و ارتباطات: معنای واقعی آزادی اطلاعات در فضای سایبر محقق شده است. از این رو، شما هر نوع اطلاعاتی را که بخواهید اعم از فرهنگی، سیاسی و اقتصادی، بدون محدودیت‌های حاکم بر دیگر رسانه‌ها در فضای سایبر قابل دسترسی است. آزادی ارتباطی نیز از ویژگی‌های دیگر فضای مجازی است که در دیگر وسایل ارتباطی تا این حد قابل دستیابی نیست خصوصیات و عملکرد شبکه‌های اجتماعی

۱- ارایه خدمات مانند چت، وبلاگ نویسی، ایمیل، پیام‌های فوری، ویدئو، اشتراک گذاری فایل، اشتراک گذاری عکس و غیره

۲- ساخت یک پایگاه داده از کاربران که باعث می‌شود تا کاربران دوستان خود را بیابند در عین حال اجتماعات مختلفی هم شکل می‌گیرند.

۳- آزاد و بدون هزینه هستند.

۴- به اشتراک گذاری علاقه‌مندی‌ها (دیدگاه‌های سیاسی و یا فعالیت‌های تجاری، مذهبی، ملیت و مبتنی بر هویت و ...)

۵- ترکیب‌سازی‌های جدید برای گرفتن اطلاعات و ارتباطات از قبیل اتصال به تلفن همراه

۶- اضافه کردن ویژگی‌های جدید را براساس نظرات کاربران دارند.

۷- اجازه دادن به کاربران برای دسترسی و تنظیم قوانین و حفظ حریم خصوصی

۹- فراهم کردن زمینه‌ای برای ملاقات با افراد غریبه یا کسانی که به زمینه‌های مختلف مورد نظر افراد، نزدیک هستند.

گسترش فضای مجازی در حوزه رابطه فرزندان و والدین نیز تغییراتی به وجود آورده است که از جمله آن، می‌توان به این موارد اشاره کرد: کاهش نقش خانواده به عنوان مرجع، کاهش ارتباط والدین با فرزند، شکاف نسلی به دلیل رشد تکنولوژی، از بین رفتن حریم بین فرزندان و والدین و ایستادن در برابر یکی از والدین یا هر دو و غیره.

عدم توجه کافی والدین به فرزندان می‌تواند یکی از دلایل روی آوردن آنها به شبکه‌های مجازی باشد.

اکثر والدین به دلیل عدم آشنایی با اینترنت و ظرفیت‌های آن و شبکه‌های اجتماعی مجازی و فناوری‌های نوین ارتباطی از رفتارهای آنلاین فرزندان در فضاهای مجازی اطلاعی ندارند. همین مسأله راه را برای شکارچیان اینترنتی باز می‌کند تا راحت‌تر بتوانند طعمه‌های خود را از میان افرادی انتخاب کنند که به نوعی دچار انواع آسیب‌های اجتماعی هستند و بدون در نظر گرفتن تهدیدات و معایب این فضا به دنبال گشت و گذار و تفریح در آن هستند. صیادان اینترنتی افرادی آگاه و آشنا با فناوری‌های نوین هستند که با هنرمندی تمام خود را افرادی موجه معرفی می‌کنند و چون در فضای مجازی امکان شناسایی آنها وجود ندارد، از کاربران ساده و ناآشنا به این محیط سوء استفاده می‌نمایند.

پیامدها و اثرات منفی شبکه‌های اجتماعی مجازی بر فرد و خانواده:

۱- شکل‌گیری و ترویج سریع شایعات و اخبار کذب

۲- تبلیغات ضد دینی و القای شبهات در عقاید افراد

۳- نقض حریم خصوصی افراد

۴- انزوا و دور ماندن از محیط‌های واقعی اجتماع

۵- تأثیرات منفی رفتاری که فرد با عضویت در هر شبکه اجتماعی درگیر نوع خاصی از فرهنگ

ارتباطاتی می‌شود نظیر برخورد، تکیه کلام، اصطلاحات مخصوص، رفتار، تیپ شخصیتی و ظاهری و ...

۶- مصنوعی شدن ارتباطات و از بین رفتن روابط صحیح اجتماعی

۷- تضعیف نهاد خانواده و صلح ارحام

۸- بی‌هویتی، بحران هویت و اختلال شخصیت در بین نوجوانان و جوانان

۹- جرأت و جسارت ارتکاب جرم به خاطر ناشناخته بودن در محیط سایبری

۱۰- اعتیاد رفتاری به اینترنت، چت و شبکه‌های اجتماعی که نتیجه آن افسردگی، اضطراب،

بی‌خوابی، کاهش روابط اجتماعی با اطرافیان، انزوا، مختل شدن فعالیتهای روزمره، رها کردن شغل (بیکاری) و ... است.

۱۱- فریب و بهره‌کشی جنسی

۱۲- تلف شدن وقت جوانان و فاصله گرفتن آنها از واقعیت

۱۳- سوء استفاده از پروفایل‌ها و سایت‌های دوست‌یابی

۱۴- آسیب‌های سوء استفاده از اطلاعات داخل رایانه‌های خصوصی مردم

۱۵- دوستی‌های بدون مرز و ضابطه

انسان در خانواده، فرایند جامعه‌پذیری را می‌آموزد که مجموعه‌ای از بایدها و نبایدها است و بالاخره نقش‌هایی را در روابطش با دیگران یاد می‌گیرد. آنچه در خانواده از اهمیت برخوردار است، توجه به ارزش‌ها به ویژه ارزش‌های خانوادگی و اجتماعی است. ارزش‌های اجتماعی از اساسی‌ترین عناصر نظام اجتماعی هستند که از طریق آنها می‌توان جامعه را کنترل کرد و به سوی زوال یا تعالی سوق داد. بنابراین، خانواده‌ها باید عواملی را که موجب پیدایش، شکل‌گیری و تقویت ارزش‌ها و ارتباطات خانواده و جامعه می‌شوند، بشناسند. (کفاشی، ۱۳۸۹)

مفهوم خانواده در کشور ما از معنایی وسیع‌تر برخوردار است، زیرا صمیمیتی که در خانواده ایرانی حاکم است در خانواده‌های بسیاری از کشورها از جمله غرب دیده نمی‌شود. امروزه، شیوه‌های ضربه زدن به فرهنگ و هویت ملی یک کشور تغییر یافته و دشمنان سعی می‌کنند از طریق جنگ نرم‌افزاری به فروپاشی بنیان خانواده و آرا و عقاید جوانان آن مرز و بوم نایل آیند. در دنیای ماشینی و شهری امروز که والدین فرصت چندانی برای صرف وقت با فرزندان‌شان ندارند

و از طرف دیگر تک‌فرزندی بودن خانواده‌ها، والدین ساده‌ترین راه را برای سرگرم نمودن فرزندان‌شان انتخاب می‌نمایند، بدین صورت که ابزارهایی همچون تلفن همراه، لپ‌تاپ، رایانه شخصی و اینترنت را در اختیار فرزند دل‌بندشان قرار می‌دهند تا اودر اتاق خود به کار با آنها مشغول شود؛ حال آن که فرزند تنها از نظر فیزیکی در محیط امن خانه به سر می‌برد، ولی در عمل از طریق این وسایل به ویژه اینترنت به دنیایی به مراتب بزرگتر از محیط پیرامونش قدم می‌نهد و با چیزهایی مواجه می‌شود که بسیاری از پدران و مادران از وجود آنها آگاه نیستند.

کشور ما از نظر بهره‌مندی از اینترنت در بین ۱۸۷ کشور جهان رتبه ۸۷ را دارد که بر اساس طبقه بندی اتحادیه جهانی مخابرات جزء کشورهای متوسط به شمار می‌رود. ۳۵ درصد استفاده کنندگان اینترنت را قشر جوان تشکیل می‌دهند و میانگین صرف شده برای اینترنت ۵۲ دقیقه در هفته است. (صادقیان، ۱۳۸۴).

امروزه با ورود وسایل و تکنولوژی‌های جدید به عرصه خانواده‌ها شاهد این هستیم که والدین و فرزندان ساعات‌های متمادی در کنار یکدیگر می‌نشینند، بدون آنکه حرفی برای گفتن داشته باشند. ما دیگر کمتر نشانه‌هایی از آن نوع خانواده‌هایی را داریم که والدین و فرزندان دور هم نشسته و درباره موضوعات مختلف خانوادگی و کاری باهم گفتگو کرده و نظرات همدیگر را راجع به موضوعات مختلف جویا شوند. در شرایط فعلی روابط موجود میان والدین و فرزندان به سردی گراییده و دونسل به دلیل داشتن تفاوت‌های اجتماعی و تجربه‌های زیسته مختلف، زندگی را از دیدگاه خود نگریسته و مطابق بابینش خود آن را تفسیر می‌کنند. نسل دیروز (والدین) احساس دانایی و باتجربگی می‌کند و نسل امروز (فرزندان) که خواهان تطابق با پیشرفت‌های روز است، در برابر آنها واکنش نشان می‌دهد و چون از پس منطق و نصیحت‌های ریشه‌دار و سرشار از تجربه آنها بر نمی‌آید به لجبازی روی می‌آورد (رحیمی، ۱۳۹۰).

امروزه سرعت تکنولوژی شکاف بین نسل فرزندان و والدین‌شان را بسط داده است. بر اساس اظهارات معاون سازمان بهزیستی کشور، میزان گفتگو در بین اعضای خانواده در کشور تنها حدود ۳۰ دقیقه است که این می‌تواند آسیب‌زا باشد. فرزندان در مقایسه با والدین با وجود اینکه در یک فضای فرهنگی زندگی می‌کنند اطلاعات، گرایش‌ها و رفتارهای متفاوتی دارند، عوامل متعددی نظیر سرعت تحولات و بسط ارتباطات با جهان توسعه‌یافته، توجه بیشتر جوانان به برنامه‌های جهانی شدن فرهنگ، رسانه‌ها، گسترش روزافزون انجمن‌ها و کانون‌هایی غیر از کانون خانواده برای پیوستن و تعلق یافتن جوانان به آنها و غیره بر این پدیده

تأثیرگذارند و این شکاف را روز به روز بیشتر می‌کنند. (رحیمی، ۱۳۹۰).

نتیجه‌گیری

در این مقاله پس از طرح مراحل شاخص‌های عمده اعصار گوناگون مدیریتی، جایگاه خانواده به عنوان مهمترین واحد اجتماعی، تعریف، ویژگی‌ها و کارکرد شبکه‌های اجتماعی، ظهور فضای فیس بوکی مانند اینترنت، رشد و گسترش فراگیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و طرح آنها در قالب فرصت‌ها و تهدیدها به آسیب‌های نوپدید ناشی از اینترنت و فضای مجازی پرداخته شده است. والدین چندان با اینترنت و فضای مجازی آشنایی ندارند و فرزندان آنها که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و عضویت در آنها مورد علاقه‌شان بوده و در بین نوجوانان و جوانان رو به افزایش می‌باشد، اغلب از خطرات آن آگاه نیستند.

در این پژوهش ضمن برجسته ساختن اهمیت نهاد خانواده و مورد تهدید قرار گرفتن آن از سوی شبکه‌های اجتماعی مجازی، پیشنهادهایی به منظور آشنایی هرچه بیشتر خانواده‌ها با تهدیدات فضای مجازی و استفاده صحیح از فضای مجازی و نیز راهکارهایی جهت پیشگیری و کاهش تهدیدات اینترنتی در ابعاد فرهنگی، آموزشی و خانواده با توجه به هنجارهای جامعه ارایه شده است.

ارتباط از طریق فضاهایی فیس بوکی مجازی در سال‌های اخیر جایگاه قابل توجهی در بین نسل جوان جامعه ما پیدا کرده است. شبکه‌های اجتماعی در ابعاد مختلف زندگی افراد (فردی و اجتماعی) تأثیرگذارند. در شکل دهی به هویت نقش دارند و حتی روی ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جوامع هم تأثیرگذارند.

امروزه باتوجه به نقشی که تاکنون در ابعاد مختلف زندگی داشته‌اند، نمی‌توان آن‌ها را نادیده گرفت. در حال حاضر اینترنت ابزاری مناسب برای توسعه‌ی افکار و اندیشه‌های بشری محسوب می‌شود به شرط آن که در راه صحیح استفاده شود. افراد باید برای ورود به دنیای مجازی اطلاعات کافی در اختیار داشته باشند تا دچار مشکلات مالی و اجتماعی نشوند. ارتباطات سالم در فضای مجازی و لزوم هوشیاری جوانان و خانواده‌ها نسبت به تهدیدات فضای سایبری در درجه‌ی نخست اولویت قرار دارد. پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و توجه والدین به رفتار فرزندان بسیار مهم می‌باشد و برای جلوگیری از هم‌پاشیدگی خانواده‌ها، والدین باید تا حدودی به فناوری‌های روز دنیا مسلط باشند و آگاه باشند که تغییر در رفتار فرزندان به معنای ایجاد تغییر در طرز فکر آنهاست و هنگامی که بنیان فکری و شخصیت آنها به صورت ناصحیح شکل گیرد، راه نفوذ شیادان به حریم خصوصی افراد و محیط امن خانواده باز می‌شود. لذا، چنانچه خانواده‌ها نسبت به شیوه‌های جدید ارتباط فرزندان خود آگاهی و شناخت کافی و لازم را داشته باشند، از انجام بسیاری از جرایم و ارتباطات پنهانی آنان جلوگیری به عمل می‌آید.

پیشنهادهای

به منظور پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی نوپدید فضاهای فیس بوکی و مجازی و شبکه‌های اجتماعی در تربیت فرزند و استحکام خانواده‌ها راهکارهایی به شرح ذیل پیشنهاد می‌شود که در صورت اجرای به موقع و مناسب می‌تواند ثمربخش واقع شود:

۱- ریشه آسیب‌های نوپدید فضای مجازی در مدیریت این فناوری‌هاست که در این حوزه نیازمند مدیریت کارآمد برای هدایت و شناسایی این فناوری‌ها هستیم.

۲- برگزاری جلسات آموزشی از سوی مصادر امور فرهنگی به منظور آشنا نمودن و اطلاع‌رسانی به والدین و خانواده‌ها در مورد فناوری‌های جدید به ویژه اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی

۳- برگزاری کلاس‌های آموزشی در مدارس و دانشگاه‌ها در جهت آگاهی دادن به کودکان، نوجوانان و جوانان در مورد مزایا و معایب فناوری‌های جدید و نحوه‌ی استفاده صحیح از آنها.

۴- تشویق فرزندان و ایجاد جذابیت در نوجوانان جهت شرکت در فعالیت‌های اجتماعی و تقویت این گونه رفتارها توسط والدین.

۵- استفاده از ظرفیت‌هایی مانند رسانه‌های دیداری و شنیداری، روزنامه‌ها، مجلات و نشریات برای نهادینه شدن فرهنگ سایبری.

۶- آموزش و پرورش با گنجاندن موارد پیشگیری در برنامه‌های درسی به نوجوانانی که در معرض مخاطرات اجتماعی هستند، توجه نماید.

۷- فراهم نمودن مکان‌های تفریحی و ورزشی سالم و کم هزینه برای نوجوانان و جوانان جهت گذراندن اوقات فراغت در محلات شهر.

۸- ساخت و پخش فیلم‌ها و سریال‌ها و برنامه‌هایی با موضوع فضای مجازی و بررسی معایب و مزایای آن.

۹- پخش آگهی‌های آموزنده از سوی ارگان‌های فرهنگی نظیر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان تبلیغات اسلامی در رادیو و تلویزیون در جهت افزایش آگاهی خانواده‌ها در خصوص خطرات ناشی از اینترنت و فضای مجازی.

۱۰- گذراندن اوقات بیشتری با فرزندان در فضای بیرون از خانه به طوری که فرزندان از نظر عاطفی و روانی، احساس خلاء نکنند و جهت جبران این کمبود به فضای مجازی پناه نبرند.

۱۱- هنجار سازی‌های مثبت و ترویج فرهنگ استفاده از اینترنت و فضای مجازی.

۱۲- آگاهی‌رسانی و آشنا نمودن نوجوانان و خانواده‌ها درباره قانون، حقوق و مسوولیت‌هایی که در لوای قانون دارند.

- ۱۳- وضع قوانین سخت‌گیرانه‌تر جهت برخورد با مجرمان و جرایم اینترنتی و اجرایی نمودن این قوانین. به عنوان مثال «قانون حفاظت از دانش‌آموز امی هستیر» ۲۹ معروف به «قانون میسوری فیس‌بوک» هرگونه گفتگوی خصوصی بین معلمان و دانش‌آموزان را در فیس‌بوک منع می‌کند.
- ۱۴- والدین باید تا حدودی به فناوری‌های روز دنیا مسلط بوده و نسبت به شیوه‌های جدید ارتباط فرزندان خود، تهدیدات و آسیب‌های ناشی از اینترنت و فضای مجازی آگاهی و شناخت کافی و لازم را داشته باشند تا از انجام بسیاری از جرایم و ارتباطات پنهانی آنان جلوگیری به عمل آید.
- ۱۵- استفاده از ظرفیت‌های مساجد و شبکه تبلیغ اعم از روحانیون، مبلغین، ائمه جماعات مساجد و ...
- ۱۶- تحکیم و تقویت مبانی اعتقادی، فکری و عقیدتی جامعه خصوصاً جوانان از طریق نهادهای فرهنگی.
- ۱۷- والدین، مربیان، معلمان و مسوولان فرهنگی، تربیتی و آموزشی می‌توانند نقش مهمی در جلوگیری از تهدیدات سایبری و ایجاد جهان آنلاینی مهربان‌تر یا آنچه که به اصطلاح «مهربانی سایبری» خوانده می‌شود، ایفا نمایند.

منابع :

۱. ساروخانی، باقر (۱۳۸۵). جامعه‌شناسی ارتباطات، تهران: اطلاعات، چاپ هفدهم.
۲. اسلامی، مروارید (۱۳۹۱). بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی و تأثیرات آنها بر ابعاد مختلف زندگی، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های نوپدید.
۳. مک کویل، رئیس (۱۳۸۵). نظریه ارتباطات جمعی، ترجمه پرویز اجلالی، تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه، چاپ دوم.
۴. ابراهیم‌پور کومله، سمیرا و خزایی، کامیاب (۱۳۹۰). آسیب‌های نوپدید، شبکه‌های اجتماعی مجازی در کمین خانواده ایرانی، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید.
۵. زنجانی‌زاده، هما (۱۳۸۴). بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده در بین دانش‌آموزان، مجله انجمن جامعه‌شناسی ایران، دوره ششم شماره دوم.
۶. جلالی، علی‌اکبر (۱۳۸۲). آسیب‌شناسی فناوری اطلاعات در خانواده.
۷. ساروخانی، باقر (۱۳۸۵). اینترنت و خانواده در ایران معاصر، مجموعه مقالات همایش زنان و اینترنت در هزاره سوم، تهران: دفتر امور زنان سپاه.
۸. سلیمانی‌پور، روح‌الله (۱۳۸۹). شبکه‌های اجتماعی، فرصت‌ها و تهدیدها، نشریه اطلاع‌رسانی و کتابداری ره‌آورد نور، شماره ۳۱.
۹. رحیمی، محمد و پرند، رادیه (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی فضای مجازی و خانواده، تهدیدها و چالش‌ها، سایت علوم اجتماعی.
۱۰. امیری، مصطفی (۱۳۸۷). گفتمان بی‌مرز (چت، آسیب‌ها و کاربردها)، نشریه میان رشته‌ای پیام، شماره ۹۱.
۱۱. توحیدنیا، لیلا و مهدوی، صفا و عباس‌نیا، شهناز (۱۳۹۱). آسیب‌شناسی فردی و اجتماعی کاربران اتاق‌های گفتگو (چت روم در ایران)، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید.
۱۲. کشتی‌آرای، نرگس و اکبریان، اکرم (۱۳۹۰). عصر مجازی و چالش‌های پیش رو، اولین کنفرانس بین‌المللی شهروند مسوول.
۱۳. صادقیان، عفت (۱۳۸۴). تأثیر اینترنت بر کودکان و نوجوانان، تهران: مجله الکترونیکی نما، شماره ۴.
۱۴. عاملی، سعیدرضا و حسینی، حسین (۱۳۹۱). دو فضای شدن آسیب‌ها و ناهنجاری‌های فضای مجازی، مطالعه تطبیقی سیاست‌گذاری‌های بین‌المللی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره پنجم، شماره اول.
۱۵. رحیمی، محمد (۱۳۹۰). عوامل اجتماعی موثر بر شکاف نسلی، مطالعه موردی شهر خلخال، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
۱۶. ستارزاده، داود (۱۳۸۶). بررسی عوامل اجتماعی موثر بر اعتیاد به اینترنت و پیامدهای آن، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی، شماره چهاردهم.
۱۷. بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۸۷). فرزند من و رسانه، مرکز امور زنان و خانواده.
۱۸. کفاشی، مجید (۱۳۸۹). آثار نظم و تضاد خانواده بر خشونت علیه کودکان، فصلنامه پژوهشی اجتماعی، سال سوم، شماره ۶.
۱۹. روان‌شناسی رشد، لورا برک، ترجمه یحیی سید محمدی، نشر ارسباران.

www.tebyan.net.20

21. www.pajohe.ir

www.isna.ir.22

www.aviny.com.23

www.askdln.com.24